

УДК 730.027.1:821.161.2Шев]:730.071.1
(477+438+436)"18/19"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.04.1013>

СКУЛЬПТУРНІ ПОРТРЕТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ТВОРЧОСТІ СТАНІСЛАВА РОМАНА ЛЕВАНДОВСЬКОГО

Лариса КУПЧИНСЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6461-4819>

кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
директорка Інституту досліджень
бібліотечних мистецьких ресурсів;
Львівська національна наукова
бібліотека України імені В. Стефаника,
вул. В. Стефаника, 2, 79000, Львів, Україна,
e-mail: oklarysa@gmail.com

Стаття присвячена маловідомим сторінкам раннього періоду творчості знаного європейського митця нового часу Станіслава Романа Левандовського. Головна увага приділена двом скульптурним портретам Тараса Шевченка, які в літературі згадані лише побіжно. Це додатково підкреслює актуальність теми дослідження. Метою публікації є розкриття історико-культурних та мистецьких особливостей ключових творів С.Р. Левандовського у контексті часу.

У статті приділено увагу співпраці С.Р. Левандовського з українським товариством «Січ» у Відні і українською молодіжною організацією «Академічна громада» у Кракові, визначено характер його участі у святкуванні 75-ліття від народження Т. Шевченка. У статті доведено знайомство С.Р. Левандовського зі здобутками Федора Каменського, твори якого у 1880-х рр. він міг оглядати у Києві. Для молодого митця важливим було особисте знайомство старшого колеги з Т. Шевченком, ескізи до скульптурного погруддя якого постали при його житті. Це відіграло вирішальну роль у появі відмінного образу поета, який відповідав новим мистецьким тенденціям не тільки Києва, але й Відня. Спільною рисою для двох творів є послена увага до деталей і возвеличення портретованого.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексно-му залученні різних методів, принципів і концепцій.

Ключові слова: Станіслав Роман Левандовський, Тарас Шевченко, скульптурний портрет, переосмислення, інтерпретація.

Larysa KUPCHYNSKA

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6461-4819>

Candidate of Art History, Associate Professor,
Director at the Research Institute of Art Library Resources;
Vasyl Stefanyk National Scientific Library
of Ukraine in Lviv
2, Stefanyka Street, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: oklarysa@gmail.com

SCULPTURAL PORTRAITS OF TARAS SHEVCHENKO IN THE WORK OF STANISLAV ROMAN LEVANDOVSKYI

The article deals with little-known pages from the early period of the work of the famous European artist of modern times, Stanislav Roman Levandovskyi. The main focus is made on two sculptural portraits of Taras Shevchenko, which are mentioned only briefly in the literature. It emphasizes the relevance of the research topic.

The purpose of the publication is to reveal the historical, cultural and artistic features of the key works of S.R. Levandovskyi in the context of time. By studying periodicals of the second half of the 19th century, the date of the busts has been determined. The article presents the organizations for which they were intended, the specified exhibitions at which they were exhibited. Attention is paid to S.R. Levandovskyi's cooperation with the Ukrainian society «Sich» in Vienna and the Ukrainian youth organization «Academic Community» in Krakow, and the nature of his participation in the celebration of the 75th anniversary of the birth of T. Shevchenko is determined. It is proven that when performing the bust of T. Shevchenko in a striped cap and coat, the author took into account the aesthetic priorities of the Western Ukrainian society, which is well acquainted with the lithography of Volodymyr Hutovskyi, the painting of Gavril the painter, and the sculptural portraits of Mykola Ramazanov, Parmen Zabyła, Tadei Bar-onch. The article proves S.R. Levandovskyi's familiarity with the achievements of Fedor Kamenskyi, whose works he could see in Kyiv in the 1880s. For the young artist, the personal acquaintance of an older colleague with T. Shevchenko, whose sketches for a sculptural bust appeared during his lifetime, was important. This played a decisive role in the emergence of a distinctive image of the poet, which corresponded to the artistic trends not only in Kyiv, but also in Vienna. A common feature of the two works is increased attention to details and exaltation of the portrait. Sculptural portraits of T. Shevchenko, executed by S.R. Levandovskyi, received wide resonance from the time of their appearance. Combining different artistic traditions, they reflect the scale of the sculptor's talent. Created in accordance with the requirements of the time, they are part of the treasury of national culture.

The research methodology is based on the complex involvement of various methods, principles and concepts.

Keywords: Stanislav Roman Levandovskyi, Taras Shevchenko, sculptural portrait, reinterpretation, interpretation.

Вступ. *Постановка проблеми.* Станіслав Роман Левандовський — знаний у світі скульптор, педагог і критик. Він народився у 1859 р. (помер у 1940 р.) у селі Котлини Лодзького воєводства у домі інженера Людвіка і його дружини Антоніни з дому Амброжевич. У 1875—1877 рр. був актором української мандрівної трупи, яка працювала у Східній Галичині, а в 1877—1878 рр. заангажувався до театру Станіслава Козьміна (S. Kozmian) у Кракові. Через декілька років, присвячених театру, юнак вступив до Львівського університету, зосередився на медицині, але, відчуваючи непереборну тягу до мистецтва, спрямував свій погляд до Кракова, де його приваблювала Школа образотворчих мистецтв. У 1879—1880 рр. молодий чоловік почав освоювати фах скульптора під керівництвом проф. Валерія Гадомського (W. Gadamski), за плечами якого було багато творчих досягнень. Не виключено, що саме під впливом свого наставника у жовтні 1880 р. юнак вступив до Віденської академії образотворчого мистецтва. Навчання у провідному закладі держави він розпочав у загальній школі скульптури, де упродовж 1880—1883 н. рр. відвідував заняття проф. Е. фон Гельмера (E. von Hellmer). Проявляючи великий талант і наполегливо працюючи, у жовтні 1883 р. отримав можливість перейти у майстер-школу під керівництвом проф. Карла Кундманна (K. Kundmann), в якій навчався упродовж 1883/84—1886/87 н. рр. завдяки фінансовій підтримці Марцелі Чарторийського і його сина. Досвід, отриманий у кращих мистецьких закладах, митець реалізовував у Кракові та Львові. Тут одним із головних своїх завдань розглядав виховання молоді. У 1894 р. переїхав до Відня, де жив до 1932 р. і проявив свій потенціал у багатьох відомих державних проектах. Згодом митець переїхав до Варшави. Там він обійняв посаду головного консерватора Державної мистецької збірки Королівського замку. Упродовж усього життя С.Р. Левандовський вів активну громадську діяльність, був членом багатьох товариств. Його запрошували в журі конкурсів на зведення пам'ятників. Він неодноразово виступав з публічними лекціями у Львові та Відні. Окремою ділянкою його праці були публікації, в яких він висвітлював тогочасні проблеми мистецтва, акцентував увагу громадськості на досягненнях талановитої молоді. Життя і діяльність С.Р. Левандовського кращим чином відображає змагання суспіль-

ства у напрямі формування і розвитку національної мистецької школи. Детальний аналіз здобутків митця сьогодні важливий з огляду на визначення його місця і ролі в утвердженні самобутніх рис національної образотворчої культури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творча діяльність С.Р. Левандовського привертала увагу сучасників від найдавніших часів. Вони повсякчас згадували твори, які він експонував на виставках з 1881 р. Відійшовши від втілення у гіпсі, або теракоті етнографічних типів і людей різних соціальних прошарків (сербка, марокканка, дєрвіш, єврей, нюрнберзький міщанин, нероба тощо), у 1885 р. скульптор зацікавив мистецтвознавців. Під час проведення конкурсу на пам'ятник Адамові Міцкевичу у Кракові (1885) з-поміж інших журі виділило проект під назвою «Sursum corda/До серця» [1], а ім'я його автора вперше появилось у пресі. У 1885 р. про творчі здобутки скульптора написали Владислав Луцкевич. У полі його зору опинилася скульптура «Смерть Вайделота», яку митець виставив в асоціації митців Відня «Будинок художника» (Künstlerhaus), а наприкінці 1885 р. експонував у Кракові. Знавець наголошував на красивій назві і глибокому змісті твору. Детально описавши його, зазначив, що автор керувався в першу чергу засадами живопису ніж скульптури [2]. Упродовж багатьох років особу митця найчастіше асоціювали зі скульптурою «Смерть Вайделота», а також «Запорожець» [3; 4]. Більшість наступних творів С.Р. Левандовського обговорювалися на сторінках тогочасних періодичних видань не менш активно. Проте сьогодні так і немає узагальнюючої праці про мистецьку спадщину скульптора. Дослідники найчастіше пишуть про нагробний пам'ятник Володимиру Барвінському (1891—1892) на Личаківському цвинтарі або алегоричний фриз «Мистецтво і Промисел» (1892; інші назви — «Персоніфікація мистецтва і промислу», «Праця і Творчість») у залі засідань Галицької ошадної каси (нині Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України). Притому багато творів С.Р. Левандовського вони згадують лише побіжно або ж залишають поза увагою. Це великою мірою стосується двох скульптурних портретів Тараса Шевченка [5, с. 117; 6, с. 224—227], які належать до кращих у мистецькій спадщині скульптора. Ана-

ліз наукових праць лише доводить актуальність наміченої проблеми.

Метою наукового дослідження є розкриття історико-культурних та мистецьких особливостей скульптурних портретів Т. Шевченка авторства С.Р. Левандовського шляхом вивчення загальнокультурних процесів на українських землях у другій половині ХІХ ст.

Основна частина. У 1880-х рр. святкування Шевченківських днів набуло загальнонаціонального значення. У 1889 р. з нагоди 75-ліття від народження Т. Шевченка «Академічна громада» у Кракові організувала один із найвеличніших у Галичині концертів. У числі інших до його підготовки долучився С.Р. Левандовський [7]. На Шевченківському концерті «Академічної громади» усі присутні, серед яких був також ректор Ягеллонського університету Францішек Каспарек, вперше побачили погруддя Т. Шевченка, яке виконав скульптор [8]. Інші мали змогу оглядати його пізніше на постійних виставках Товариства заохочення образотворчого мистецтва у Кракові упродовж 1889—1891 рр. [9, s. 8; 10, s. 8; 11, s. 7]. Відомо, що скульптор мав намір експонувати твір у Варшаві [8].

Джерельна база, якою оперував С.Р. Левандовський на час створення скульптурного портрета Т. Шевченка для «Академічної громади» у Кракові, була надзвичайно велика. У 1880-х рр. в Галичині вже утвердилася стійка традиція зображення мислителя. Вона була обумовлена багатолітнім формуванням культу Т. Шевченка, початки якого сягають року його смерті. Відомо, що у 1861 р. у Львові місцеві часописи надрукували дві клеписидри: «Дня 2. руск. Лютого умолкла на вьки тая щиро-руская грудь, що горячою любовію обнимаючи всю Украину, наспівала ей тільки чудных думъ, протерпѣда тільки тяжкого горя и лихой доли» [12], «Dnia 10. b. m. umarł w Petersburgu znakomity malarz i poeta matorosyjski Taras Szewczeńko, złamany trudami życia» [13]. 1861 р. датується також поминальний запис про померлого Т. Шевченка у «Пом'янику» Підгорєцького (на території давнього городища Пліснесько недалеко від Золочева на Львівщині) василіанського монастиря [14, с. 11, 13: іл.]. Вже у 1862 р. редакція газети «Слово» надрукувала коротку замітку [15], в якій повідомлялося про поминальне богослужіння. Воно відбулося 26 лютого (за старим стилем) 1862 р. у

православній церкві у Львові (нині церква св. великомученика Георгія по вул. Т. Бобанича). До молитви за Т. Шевченка в річницю його смерті закликав і уривок листа з Києва [16]. Сьогодні велику цінність має надрукована у газеті «Слово» стаття Володимира Шашкевича, в якій він згадав: «На тетраподѣ, въ недостатку портрету Тараса, помѣщено поминальну картку, вѣнчану лаврами — а вѣнець той розхопила молодежь и подѣлила ю на куснички — кождый бо бажавъ хоть дрѣбочокъ маленькій зъ посмертнихъ лавровъ унести яко памятку» [17].

Відмінна характер мало поминальне богослужіння у тій же церкві на початку 1863 р. Про це свідчить розлогий його опис, поміщений на сторінках львівського часопису «Вечерниці»: «26. Лютого святкували всѣ Русины, що щиро люблять свій народъ та вмѣють шанувати великихъ ёго учительвъ, сумнее свято, бо роковины смерти нашего незабутнёго поета Тараса Шевченка. Въ церквѣ православноѣ зѣбралося на панахиду тільки люда, скѣлько лишень тамъ могло помѣститися. Дванадцять академикѣвъ въ святочныхъ свитахъ стануло зъ свѣчами въ два ряды коло тетрапода, на которѣмъ бувъ портрет Тараса украшенийъ вѣнцемъ лавровымъ. Побожно спѣвавъ нарѣдъ, спѣльно молячися зъ священникомъ за душу Тараса, а коли згомѣло въ кѣнцѣ жалѣбнымъ голосомъ всѣми ѣдспѣване «вѣчная память», розѣрвано вѣнець лавровый на дрѣбнѣ куснички; кождый бо бажавъ хоть кришечку унести съ того мѣсця, на которѣмъ всѣ молились за одного батька до одного Бога» [18]. В інших описах вказаної події також згадується портрет Т. Шевченка, який помістили на тетраподі у лавровому вінку [19]. З роками очевидці конкретизували, що бачили літографію [20, с. XXXVIII]. Найціннішими сьогодні є спогади о. Е. Лисинецького, який зазначив, що під час поминального богослужіння виставили портрет Т. Шевченка, надрукований 1862 р. у літографічній майстерні Андрія Косткевича у Львові на замовлення Богдана Дідицького [21, с. 5]. Його виконав Володимир Гутовський (іл. 1). Про перший портрет Кобзаря на західноукраїнських землях очевидець написав: «Портрет мужчины, на вид містечкового міщука в баранковій шапці» [21, с. 5]. Лаконічність характеристики зображення портретовано доповнює емоційне його сприйняття іншими львів'янами, яких вразив «превосходный ликъ» [22, с. 4].

Іл. 1. Гутовський В. Портрет Тараса Шевченка. 1862, літографія; ЛННБ

Іл. 2. Гаврило маляр. Портрет Тараса Шевченка. 1864, полотно, олія; НМЛ імені Андрея Шептицького

У 1864 р. академічна молодь купила портрет, намальований на полотні. Цього ж року його виставили у церкві на час богослужіння [23]. Згодом олійний портрет частіше згадували на святкуваннях Шевченківських днів, які, зазвичай, відбувалися у другій половині дня. Так, у 1866 р. його планували показати у світлі бенгальських вогнів після закриття вистави «Назар Стодоля» Т. Шевченка у залі Народного Дому [24, с. 75]. Про нього написали у 1869 р., коли до організації святкувань долучилося новостворене товариство «Просвіта»: «Головна саля, приу-

крашена олійнимъ портретомъ Тараса въ лавровімъ вінку, була [...] биткомъ набита» [25]. Коротка інформація, яку поміщали на своїх сторінках періодичні видання, позбавлена конкретики. Це спонукає до аналізу двох олійних портретів Т. Шевченка, які зберігаються у фондах Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького (далі — НМЛ імені Андрея Шептицького). Один із них належить невідомому автору і датується 1860-ми рр. Він виконаний за фотографією Т. Шевченка 1860 р. Інший, як свідчить напис на звороті, в січні 1864 р. намалював Гаврило маляр [26, с. 19; 27, с. 1125], перебуваючи у Петербурзі. На ньому зображений чоловік у смужковій шапці і кожусі, з поголеною бородою (іл 2). Він має багато спільного з фотографією Т. Шевченка, зробленою у квітні 1859 р. у фотомайстерні Андрія Денъера. Відомо, що з неї Лев Жемчужников замовив у Парижі літографічний портрет, який на високому рівні виконав Адольф Муїєрон (А. Mouilleron), і привіз до Петербурга. Цей естамп служив основою творчих пошуків Василя Мате, Миколи Мурашка і Фотія Красицького. Датування твору Гаврила маляра, висока майстерність його виконання дозволяє припускати, що саме цей твір придбала молодь для Львова. На це опосередковано вказують також події 1864 р. Під час поминального богослужіння усім присутнім у церкві вручити літографічний портрет поета [20, с. XXXVIII], який у загальних рисах подібний до живописного зображення поета.

Сьогодні немає жодних сумнівів, що С.Р. Левандовський був обізнаний не лише з літографічним портретом Т. Шевченка В. Гутовського, який набув великого поширення у Галичині. Його були добре відомі також скульптурні погруддя Т. Шевченка, які він міг оглядати на вечорницях. У цьому впродовж багатьох років велику роль відіграла «Руська Бесіда», яка на початках організовувала їх у Львові три, а то й чотири рази на рік. Вони не завжди відбувалися на честь Т. Шевченка, але на них обов'язково читали «Кобзаря». Твори, які подобалися присутнім, декламатор повторював, навіть, декілька раз. У 1862 р. у Львові прозвучали поема «Іван Підкова» [28], балада «Тополя» [29] і поема «Невольника» (читав Данило Тянячкевич у приміщенні семінарії) [30]. В інших містах: Перемишль, Станіславів, Коломия, молодь у роковини смерті Т. Шевченка від

давніших часів готувала лише вечорниці. Це було тісно зв'язано з тим, що там не було православних церков і відповідно поминальних богослужінь. Значення вечорниць помітно зросло після 1869 р., коли їм поступився звичай згадувати Т. Шевченка під час богослужіння [20, с. XXXVII], за винятком 1886 р., року вшанування суспільством 25 роковин генія українського народу [31, с. 1]. В Академічній гімназії перші вечорниці відбулися в 1880 р. [32], а наступні вже в 1883 р. У залі, прикрашеній квітами і гілками сосни, було зведено могилу з бюстом Шевченка [33]. З багатьох привертає увагу вечір в Дрогобичі 1882 р., який був «подібнимъ до сонїчного проблеску середъ хмарного дня» [34]. Не маючи можливостей належним чином вшанувати Т. Шевченка, громада звернулася до трупи під керівництвом Біберовича-Гриневецького. Завдяки їй відбулася вистава «Наталка Полтавка», після якої Іванна Біберович декламувала баладу «Тополя». Кульмінацією стала жива картина, яка демонструвала «бандуриста и слушаючу громаду руского люду рѣжныхъ станѡвъ, зъ бюстомъ Шевченка посередъ, надъ котрымъ гений тримавъ лавровый вѣнецъ» [34]. З кожним роком вечорниці набували все більшого значення. Їхня зовнішня форма була надзвичайно важлива для громад усіх міст і містечок Галичини. Зали обов'язково багато декорували, а зображення або бюст Т. Шевченка оздоблювали ще й синьо-жовтими стрічками [20, с. LV].

Портрет Т. Шевченка в скульптурі на західно-українських землях обговорювали з 1867 р., коли В. Шашкевич висловив думку про встановлення у Львові пам'ятника Кобзареві [35, с. 133]. Суспільство Галичини було обізнане з погруддям поета, яке виконав Микола Рамазанов з натури у Петербурзі (1859 [36, с. 4]). Відомо, що «портрет Т. Шевченка [був] розміром у пів натури, з базою нижче грудної клітини, в шапці й кожусі — нагадує фото 1859 р.» [36, с. 4]. На популярність твору М. Рамазанова вказує фотографія (іл. 3), яка сьогодні знаходиться у фондах Львівської національної бібліотеки України імені В. Стефаника (далі — ЛННБ). Вона походить із Музею Наукового товариства імені Шевченка (топографічний шифр 25976/6). Увагу привертає напис на її звороті: «Бронзовий бюст Шевченка | що був по переказу подарова- | ний Шевченкови його прия- | телями після повороту із | заслання | власність

Іл. 3. Рамазанов М. Портрет Тараса Шевченка. 1859, бронза; місцезнаходження не встановлене (фотографія з фондів ЛННБ)

ks. Józefa Stankiewicza | Wilno, ul. Jagiellońska 9». З твором М. Рамазанова був добре обізнаний український скульптор Пармен Забіла. Працюючи в Італії, у 1872 р. він виконав подібний погрудний портрет. Цей твір більше подобався сучасникам за попередній, який постав у 1869 р. у мarmorі. Це стало визначальним у створенні його копій у цинку та їх продажу на теренах не тільки Росії, але й Австрії [37]. Портрет Т. Шевченка, який виконав П. Забіла, тільки утвердив образ поета у шапці й кожусі [5, с. 116]. Слідами попередників пішов Тадей Баронч. Виїхавши в 1872 р. до Італії, вже в 1874 р. він виконав погруддя поета у мarmorі [38], яке згодом відтворив у теракоті. Воно експонувалося у Варшаві (1874) і Кракові (1877). Скульптор зобразив Т. Шевченка з довгими вусами, у шапці і кожусі. Свій твір він подарував Науковому товариству імені Шевченка з необмеженим правом виготовляти з нього копії за умови, що прибуток від їх реалізації буде йти у фонд спорудження пам'ятника [35, с. 133]. У 1874 р. Товариство в свою чергу оголосило підписку на гіпсові погруддя поета, які відливали на підставі взірця Т. Баронча. Кошти, отримані від їх продажу, збиралися на встановлення пам'ятника, актуальність

Іл. 4. Група гімназистів: Посередині погруддя Т. Шевченка Т. Баронча. Початок ХХ ст., фото-листівка; ЛННБ

Іл. 5. Група гімназистів: Посередині погруддя Т. Шевченка С.Р. Левандовського. 1889?, фотографія; ЛННБ

Іл. 6. Левандовський С.Р. Портрет Тараса Шевченка. 1889, гіпс; ЛННБ

якого загострилася на початку 1890-х рр. Погруддя Т. Шевченка набуло широкої популярності. Воно було у приміщеннях багатьох українських товариств, у навчальних закладах і домах. Фото-листівка початку ХХ ст. з Музею Наукового товариства імені Шевченка (топографічний шифр 32635/10; нині ЛННБ) кращим чином демонструє його значення у середовищі учнівської молоді (іл. 4).

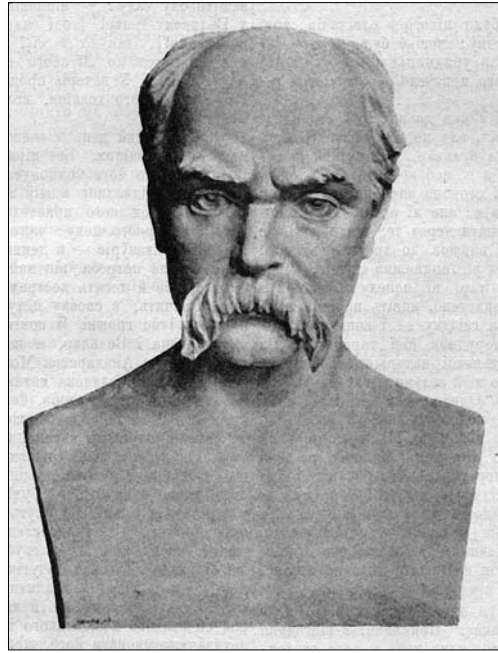
Відповідаючи на вимоги суспільства, С.Р. Левандовський використав усі доступні йому на той час джерела і виконав типовий з огляду на традиції західноукраїнських земель образ Т. Шевченка. Він зобразив його старшим чоловіком, одягненим у смужкову шапку і кожух. Погруддя вирізняється великим реалізмом, повагою до деталей, які виразно проявляються в першу чергу в моделюванні обличчя портретовано. Невимушена постановка підпорядковується розкриттю замисленості образу. Спокійний вираз зображуваного порушує спрямований до глядача погляд глибоких очей. Емоційне напруження посилює також багата живописна фактура хутра кожуха. Погруддя авторства С.Р. Левандовського подібно до творів його колег перебувало у центрі уваги суспільства. На це вказує фотографія, на якій поряд із скульптурним портретом Т. Шевченка розмістилося сімнадцять юнаків (іл. 5). Припускаємо, що вона була виконана у 1889 р. Сьогодні твір виступає окрасою Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка (відділу рукописів). Відомо, що воно було пошкоджене, але в 1956 р. відновлене працівником бібліотеки Павлом Прикладівським (іл. 6).

Вивчення літератури, переконливо доводить, що С.Р. Левандовський окрім згаданого погруддя Т. Шевченка виконав ще одне, яке абсолютно відрізняється. Воно відоме нині з репродукції у журналі «Зоря» (Львів, 1894. Чис. 5 (1 март.). С. 100). Фотографія з нього репродукувалася і у часописі «Tygodnik Ilustrowany» (Warszawa, 1911. № 12 (25 marc.), s. 233). Її поява у 1911 р. спричинилася до висунення гіпотези, що погруддя С.Р. Левандовський виконав з нагоди 50-ліття смерті Т. Шевченка, або як деталь проекту його пам'ятника у Києві [39, с. 44]. Статті у періодичних виданнях дозволяють більш точно датувати твір. Цей скульптурний портрет Т. Шевченка, як і попередній, скульптор виконав до 75-ліття від наро-

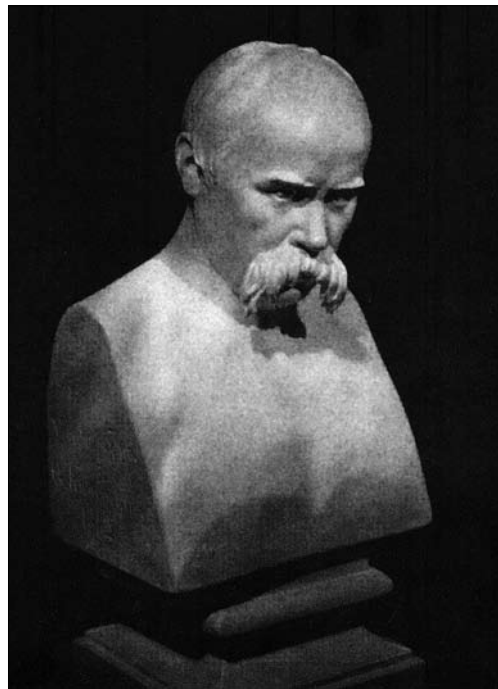
дження мислителя. У 1889 р. він був представлений на музично-декламаторському вечорі, організованому українським товариством «Січ» у Відні з нагоди 28 річниці смерті Кобзаря. Представники української, польської і сербської громади спостерігали, як «на естрадѣ посередѣ екзотичныхъ цвѣтѣвъ виднѣвся бюстъ Шевченка, зъ ненакритою головою, не репродукованый доси оригіналь работы бувшого члена «Сѣчи», артиста-рѣзьбара п. Левандовского. При бюстѣ дуже гарно надавались спущені ленты бѣлы, вышиті народною орнаментикою зъ написями: «Батьку Тарасу — Товариство «Січ» — даръ панны Антоновичѣвной зъ Кієва» [40, с. 1].

Погруддя Т. Шевченка С.Р. Левандовський для товариства «Січ» виконав під впливом строгих форм античних скульптур [5, с. 117]. Подібність є умовною, портретованого нагадують лише брови і вуса. Весь образ помітно ідеалізований, автор намагався передати шляхетність, продиктовану мудрістю старшого чоловіка (іл. 7). Працюючи над погруддям, скульптор відійшов від усталених естетичних переконань часу, декларуючи новий підхід у вирішенні образу. Джерелом творчих пошуків митця могло бути мало відоме у Галичині тих років гіпсове погруддя Т. Шевченка (1862, Національний музей Тараса Шевченка у Києві, далі — НМ Тараса Шевченка у Києві) авторства Федора Каменського натуральної величини у стилі ампір (іл. 8). Звернення до твору Ф. Каменського визначалося, правдоподібно, кількома вагомими чинниками: скульптор особисто знав Т. Шевченка, роботу над погруддям він розпочав за його життя, а в 1861 р., перебуваючи ще в Петербурзі, виконав посмертну маску [41]. Окрім того, погруддя, яке хоч і містить ознаки важкої хвороби Т. Шевченка в останні роки його життя, довгий час вважалося найкращим його портретом у скульптурі [36, с. 5]. У результаті в 1911 р., коли вже відомими були твори Роберта Баха (1886, бронза) і Володимира Беклемішева (1899, мармур), на замовлення Петербурзької академії мистецтв відлили бронзове погруддя Т. Шевченка авторства Ф. Каменського. Для С.Р. Левандовського важливим було звернення старшого колеги до герми. Антична форма скульптури була відома митцю з часу навчання у Віденській академії образотворчого мистецтва. До неї він звертався під час роботи у другій половині 1890-х рр. у Віденсько-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (172), 2023

Іл. 7. Левандовський С.Р. Портрет Тараса Шевченка. 1889, гіпс?; місцезнаходження не встановлене (репродукція: Зоря. Львів, 1894. Чис. 5 (1 март.). С. 100)

Іл. 8. Каменський Ф. Портрет Тараса Шевченка. 1862, гіпс; НМ Тараса Шевченка у Києві

му парламенті. Знайомство С.Р. Левандовського з твором Ф. Каменського відбулося, правдоподібно, у 1880-х рр., коли він бував у Києві. Про це митець писав у листі до комітету з будівництва пам'ятника Т. Шевченкові у Києві від 1913 р.: «Вибачте мені, високоповажні господине, за моє страшне пись-

мо, але я не знаю, чи Ви розумієте по-польську, а по-німецьку не хотів писати, а по-українську, як самі читаєте, забув, не будиши цілих 30 літ в ріднім краю» [42, с. 394]. Про це опосередковано інформує також стаття про вечір пам'яті Т. Шевченка у Відні. У ній зазначено, що скульптура у товаристві «Січ» — це «дарь панны Антоновичъвної зъ Києва» [40, с. 1]. У 1892 р. скульптуру замінив величезний олійний портрет, який намалював Богдан Лепкий [43].

Скульптурні портрети Т. Шевченка 1889 р. помітно вплинули на творчу діяльність С.Р. Левандовський у наступні роки. У 1913 р. Іван Труш пропонував комітету з будівництва пам'ятника Шевченкові у Києві залучити скульптора, оскільки він «чимось уже в напрямі монументальної штуки відзначився» [42, с. 380].

Висновки. Дослідження раннього періоду творчої діяльності Станіслава Романа Левандовського, кращих його творів, серед яких скульптурні портрети Тараса Шевченка, переконливо доводить добру обізнаність митця з традиціями мистецької школи українських земель другої половини ХІХ ст. Працюючи над портретами Т. Шевченка, він апелював до кращих здобутків багатьох митців Львова і Києва. Створюючи їх, враховував вимоги суспільства. Головним критерієм для нього був культ Т. Шевченка в Україні, який розвивали такі українські молодіжні організації як «Академічна громада» у Кракові і «Січ» у Відні. Завдяки освіті, отриманій у Краківській школі образотворчих мистецтв і Віденській академії образотворчого мистецтва, постали портрети Кобзаря, які відповідали вимогам часу. Реалізуючи індивідуальне бачення образу мислителя українського народу, митець відобразив нові тенденції, які намітилися у розвитку скульптури кінця ХІХ ст. Скрупульозно опрацювавши усі деталі, возвеличивши портретованого, С.Р. Левандовський поповнив національну скарбницю творами, які належать до кращих в мистецькій Шевченкіані.

1. Z wystawy projektów konkursowych na pomnik Mickiewicza. *Kłosy*. Warszawa, 1885. № 1024 (31 stycz.). S. 99.
2. (W. Ł. [Łuszczkiewicz W.]). Śmierć Wajdeloty — rzeźba Lewandowskiego. *Czas*. Kraków, 1885. № 217 (24 wrześ.). S. 3.
3. Czapelski T. «Kozak zaporozki». *Tygodnik illustrowany*. Warszawa, 1886. № 175 (8 maj.). S. 303.

4. Czapelski T. P. Stanisław Lewandowski. *Tygodnik illustrowany*. Warszawa, 1886. № 187 (31 lip.). S. 79.
5. Сьомочкін І. «Вітвари народу»: пам'ятники Адамові Міцкевичу й Тарасові Шевченку у Львові. *Пам'ятки України*. Київ, 2004. № 1. С. 114—127: іл.
6. Бірюльов Ю. *Львівська скульптура від раннього класицизму до авангардизму (середина ХVІІІ — середина ХХ ст.)*. Львів: Априорі, 2015. 528 с.: іл.
7. Зъ Кракова. *Дѣло*. Львѡвъ, 1889. Чис. 71 (29 март. (10 цвѣт.)). С. 2.
8. Зъ Кракова. *Дѣло*. Львѡвъ, 1889. Чис. 135 (17 (29) черв.). С. 2.
9. *Katalog nieustającej wystawy Towarzystwa przyjaciół sztuk pięknych w Krakowie w Sukiennicach*. Kraków: W drukarni «Czasu», 1889. 13 s.
10. *Katalog nieustającej wystawy Towarzystwa przyjaciół sztuk pięknych w Krakowie w Sukiennicach*. Kraków: W drukarni «Czasu», 1890. 16 s.
11. *Katalog nieustającej wystawy Towarzystwa przyjaciół sztuk pięknych w Krakowie w Sukiennicach*. Kraków: W drukarni «Czasu», 1891. 14 s.
12. Смерть Шевченъки. *Слово*. Львовъ, 1861. Чис. 15 (15 март.). С. 78.
13. Śmierć T. Szewczeńki i jego «Hajdamacy». *Głos*. Lwów, 1861. № 68 22 marc.). S. 4.
14. *Володар українського духу: Львівська мистецька Шевченкіана*. Упорядник і автор вступного слова Олег Сидор. Львів: Клуб українських мистців, 2014. 114 с.: іл.
15. За упокой души бл. п. Тараса Шевченка. *Слово*. Львовъ, 1862. Чис. 16 (24 февр. (8 март.)). С. 61.
16. До Новинокъ извлекаемъ слѣдующій уступъ... *Слово*. Львовъ, 1862. Чис. 16 (24 февр. (8 март.)). С. 64.
17. В. Ш. [Шашкевич В.]. Поминки Тараса Шевченка у Львовѣ. *Слово*. Львовъ, 1862. Чис. 17 (28 февр. (12 март.)). С. 68.
18. Роковины по Шевченкови. *Вечерницѣ*. Львѡвъ, 1863. Чис. 9 (28 лют.). С. 66.
19. Еще надослано намъ слѣдующе описанье сего Богослуженья... *Слово*. Львовъ, 1863. Чис. 17 (27 лют. (11 март.)). С. 72.
20. Петрикевич В. *История культуры Шевченка серед гімназійної молодіжи: Ювілейна студія*. Перемишль: З друкарні гр. кат. Капітули, 1914. LXVIII с.
21. Щурат В. Святковане роковин смерти Шевченка в Галичині 1862—1870. *Недѣля*. Львів, 1911. Чис. 11/12. С. 5—8.
22. Возняк М. Народини культу Шевченка в Галичині. *Недѣля*. Львів, 1911. Чис. 11/12. С. 1—5.
23. Рускіи молодцѣ во Львовѣ... *Слово*. Львовъ, 1864. Чис. 19 (4 (16) март.). С. 76.
24. Роковины смерти Тараса Шевченка. *Русалка*. Львѡвъ, 1866. Чис. 10 (5 марц.). С. 74, 75.
25. Въ сю Середу... *Правда*. Львѡвъ, 1869. Чис. 8 (28 лют.). С. 76.

26. Каталог Шевченківської вистави з портретом батька Т. Шевченка. Упоряд. І. Свенціцький. Львів: З друкарні «Діла», 1920. 23 с.
27. Сидор О. З історії львівської мистецької Шевченкіани. *Народознавчі зошити*. Львів, 2014. Зош. 6. С. 1112—1141: іл.
28. Въ Середу 14 (26) Лютого... Слово. Львовъ, 1862. Чис. 14 (17 февр. (1 март.)). С. 56.
29. Декляиторскій вечеръ 24. Цвѣтня... Слово. Львовъ, 1862. Чис. 31 (21 цвѣт. (3 мая)). С. 124.
30. Минувшою недѣль, дня 16. Грудня... Слово. Львовъ, 1862. Чис. 100 (19 (31) декем.). С. 390.
31. Святкованье памяти Т. Шевченка. *Дѣло*. Львовъ, 1886. Чис. 23 (17 лют. (11 март.)). С. 1, 2.
32. Музикально-декляиторскій вечеръ академичной гимназіи. *Дѣло*. Львовъ, 1880. Чис. 18 (5 (17) марц.). С. 4.
33. Ученики руской гимназіи. *Дѣло*. Львовъ, 1883. Чис. 28 10 (22) март.). С. 3.
34. Зъ Дрогобыча. *Дѣло*. Львовъ, 1882. Чис. 16 (27 лют. (11 марц.)). С. 2.
35. Рибчинська Н. До історії Кобзарєвого пам'ятника. *Жовтень*. Львів, 1989. № 11. С. 133, 134.
36. Жук С. *Портрет Т. Шевченка в скульптурі*. Авдсбург: Українська Вільна Академія Наук, 1946. 11 с.
37. Бюст Шевченка. *Правда*. Львів, 1872. Чис. IV (15 (27) лип.). С. 198.
38. Zawadzki W. Lwów, w grudniu. *Tygodnik ilustrowany*. Warszawa, 1874. № 315 (10 stycz.). S. 28.
39. Німенко А.В. Українська скульптура другої половини ХІХ — початку ХХ ст. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, 1963. 128 с.: іл.
40. На-ый. Зъ Вѣдня. *Дѣло*. Львовъ, 1889. Чис. 48 (1 (13) март.). С. 1, 2.
41. Въ книжномъ магазинѣ Дм.Еф. Кожанчикова... *Основа*. Петербургъ, 1861. № 10 (октябрь). С. 157.
42. Т.Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів. *Центральна наукова бібліотека*; Упоряд.: А.Г. Адаменко, М.П. Візир, І.Д. Лисоченко, Й.В. Шубинський. Київ: Наукова думка, 1966. 492 с.
43. Львівський гость. XXXI-шій роковини смерті Тараса Шевченка у Вѣдни. *Дѣло*. Львовъ, 1892. Чис. 50 (2 (14) март.). С. 2.
- Biryulyov, Yu. (2015). *Lviv sculpture from early classicism to avant-garde (mid-18th — mid-20th centuries)*. Lviv: Apriori [in Ukrainian].
- (1889). From Krakow. *Work*, 71, 2 [in Ukrainian].
- (1889). From Krakow. *Work*, 135, 2 [in Ukrainian].
- (1889). *Catalog of the permanent exhibition of the Society of Friends of Fine Arts in Krakow in Sukiennice*. Krakow: In the printing house «Time» [in Polish].
- (1890). *Catalog of the permanent exhibition of the Society of Friends of Fine Arts in Krakow in Sukiennice*. Krakow: In the printing house «Time» [in Polish].
- (1891). *Catalog of the permanent exhibition of the Society of Friends of Fine Arts in Krakow in Sukiennice*. Krakow: In the printing house «Time» [in Polish].
- (1861). Shevchenko's death. *Word*, 15, 78 [in Ukrainian].
- (1861). The death of Shevchenko and his «Haidamaky». *Voice*, 68, 4 [in Polish].
- Sydor, Oleh (Ed.). (2014). *Owner of the Ukrainian spirit: Lviv artist Shevchenkiana*. Lviv: Club of Ukrainian artists [in Ukrainian].
- (1862). For the repose of the soul of the blessed memory of Taras Shevchenko. *Word*, 16, 61 [in Ukrainian].
- (1862). We extract the following fragment to the novelties... *Word*, 16, 64 [in Ukrainian].
- V., Sh. [Shashkevych, V.]. (1862). Taras Shevchenko's memorial service in Lviv. *Word*, 17, 68 [in Ukrainian].
- (1863). Years after Shevchenko. *Vechornytsi*, 9, 66 [in Ukrainian].
- (1863). The following descriptions of this Divine Service have also been sent to us... *Word*, 17, 72 [in Ukrainian].
- Petrykevych, V. (1914). *The history of the Shevchenko cult among high school youth: Jubilee Studio*. Peremyshl: From the printing house of the Greek Catholic Chapter [in Ukrainian].
- Shchurat, V. (1911). Celebration of the anniversary of Shevchenko's death in Galicia 1862—1870. *Sunday*, 11/12, 5—8 [in Ukrainian].
- Vozniak, M. (1911). Birth of the cult of Shevchenko in Galicia. *Sunday*, 11/12, 1—5 [in Ukrainian].
- (1864). Ukrainian guys in Lviv... *Word*, 19, 76 [in Ukrainian].
- (1866). Anniversary of the death of Taras Shevchenko. *Mermaid*, 10, 74, 75 [in Ukrainian].
- (1869). This Wednesday... *Truth*, 8, 76 [in Ukrainian].
- Svietsitskyi, I. (Ed.). (1920). *Catalog of the Shevchenko exhibition with a portrait of T. Shevchenko's father*. Lviv: From the printing house «Work» [in Ukrainian].
- Sydor, O. (2014). Some notes on the history of Lviv artistic Shevchenkiana. *The Ethnology Notebooks*, 6, 1112—1141 [in Ukrainian].
- (1862). On Wednesday, February 14 (26)... *Word*, 14, 56 [in Ukrainian].
- (1862). Declamation evening on April 24... *Word*, 31, 124 [in Ukrainian].
- (1862). Last Sunday, December 16... *Word*, 100, 390 [in Ukrainian].
- (1886). Celebration of Shevchenko's memory. *Work*, 23, 1, 2 [in Ukrainian].

REFERENCES

- (1885). From the exhibition of competitive projects for the Mickiewicz monument. *Spikelets*, 1024, 99 [in Polish].
- (W., Ł. [Luszczkiewicz, W.]). (1885). Death of Vaidelot — Levandovskyi's sculpture. *Time*, 217, 3 [in Polish].
- Czapelski, T. (1886). «Zaporozhia Cossack». *Illustrated weekly*, 175, 303 [in Polish].
- Czapelski, T. (1886). M. Stanislav Levandovskyi. *Illustrated weekly*, 187, 79 [in Polish].
- Somochkin, I. (2004). «Altars of the people»: monuments to Adam Mickiewicz and Taras Shevchenko in Lviv. *Sights of Ukraine*, 1, 114—127 [in Ukrainian].

- (1880). Music and declamation evening of the academic gymnasium. *Work*, 18, 4 [in Ukrainian].
- (1883). Pupils of the Ukrainian gymnasium. *Work*, 28, 3 [in Ukrainian].
- (1882). From Drohobych. *Work*, 16, 2 [in Ukrainian].
- Rybhynska, N. (1989). To the history of the Kobzar monument. *October*, 11, 133, 134 [in Ukrainian].
- Zhuk, S. (1946). *Portrait of T. Shevchenko in sculpture*. Augsburg: Ukrainian Free Academy of Sciences [in Ukrainian].
- (1872). Bust of Shevchenko. *Truth*, IV, 198 [in Ukrainian].
- Zawadzki, W. (1874). Lviv, in December. *Illustrated weekly*, 315, 28 [in Polish].
- Nimenko, A.V. (1963). *Ukrainian sculpture of the second half of the 19th — beginning of the 20th century*. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR [in Ukrainian].
- (1889). Na-yyi. From Vienna. *Work*, 48, 1, 2 [in Ukrainian].
- (1861). In the bookstore Dm. Ef. Kozhanchykova.... *Basis*, 10, 157 [in Ukrainian].
- Adamenko, A.H., Vizyr, M.P., & Lysochenko, I.D. (Eds.). (1966). T.G. Shevchenko in the epistolary of the manuscripts department. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- (1892). Lvivskyi hist. 31st anniversary of the death of Taras Shevchenko in Vienna. *Work*, 50, 2 [in Ukrainian].